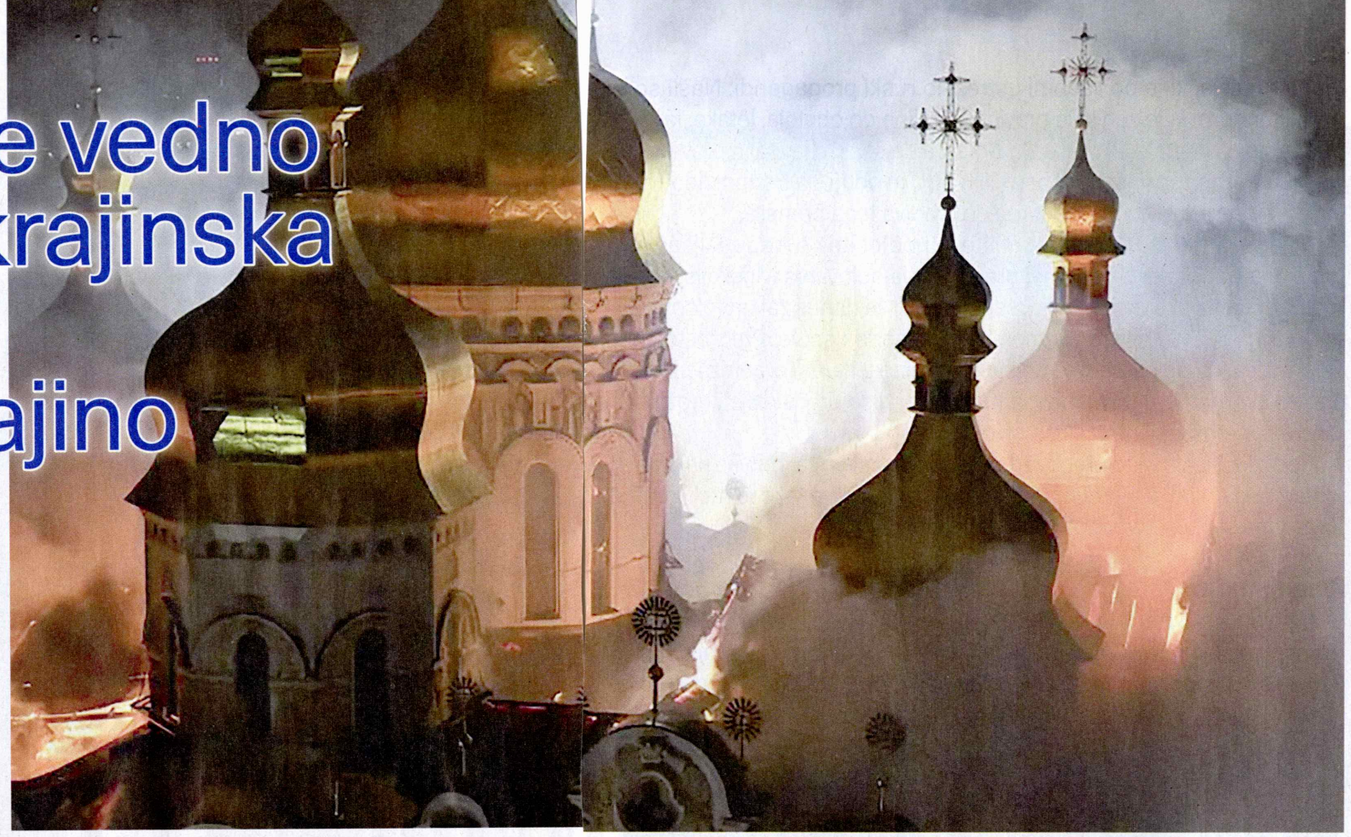
Kijevska Lavra je vedno bila in ostaja ukrajinska – v rokah tistih, ki molijo za Ukrajino

V noči na 15. junij 2026 je Rusija zadala barbarski udarec Kijevsko-pečerski lavri (samostanu), enemu najpomembnejših svetišč pravoslavnega sveta, ki je poleg tega pod zaščito Unesca – dva ruska brezpilotnika sta zadela cerkev Marijinega vnebovzetja, jo zažgala in močno poškodovala.

Iryna Sieidkhanova, ukrajinska novinarka in publicistka |
Getty Images, lavra.ua, Urad predsednika Ukrajine

Ruski brezpilotniki so zadeli cerkev Marijinega vnebovzetja in povzročili uničenje Kijevsko-pečerke lavre.

Ta vojni zločin je na družbenih omrežjih, tudi med slovenskimi uporabniki, sprožil nov val dezinformacij in ugibanj o tem, kdo je pravzaprav lastnik Lavre. Pogovorimo se torej o dejstvih. Spomladi 2023 je Kijevsko-pečerska lavra, eden najstarejših pravoslavnih samostanov v Evropi, prvič postala predmet mednarodne razprave. Ukrajinska država ni podaljšala najemne pogodbe z Ukrajinsko pravoslavno cerkvijo Moskovskega patriarhata (UPC-MP), ki je zasedla del samostanskega kompleksa. Odziv ruske propagande je bil predvidljiv: zagnali so vik in krik, češ da gre za »preganjanje pravoslavcev«, »uničevanje duhovne dediščine« in »versko nestrpnost«. Del zahodnega občinstva, ki ni bil seznanjen s kontekstom, je te oznake vzel za resnico.

Da bi razumeli, kaj se je v resnici zgodilo, je treba odgovoriti na tri vprašanja: kdo je po zakonu in zgodovini lastnik tega svetišča, kaj je danes Moskovski patriarhat in ali je odločitev Ukrajine kršitev verske svobode ali odgovor na dokumentirane varnostne grožnje. Odgovori na ta vprašanja ovržejo vsako od ključnih propagandnih trditev, zato jih je vredno podrobneje preučiti.

Kratka kronologija

Kijevsko-pečerska lavra je bila ustanovljena leta 1051. To ni abstrakten datum, temveč ključno dejstvo, ki ovrže celotno pripoved o »prvobitnem ruskem« svetišču. Leta 1051 ruska država pa tudi sama Moskovska kneževina nista obstajali! Moskva je bila kot naselje v kronikah prvič omenjena šele leta 1147, torej skoraj sto let po ustanovitvi Lavre. Moskovska kneževina se je kot ločena politična entiteta oblikovala še kasneje, in sicer v 15. stoletju. V času, ko sta kijevska meniha Antonij in Teodozij izkopala prve jame na bregovih Dnipra, je bila bodoča Rusija del povsem drugačne geopolitične pokrajine. Lavro so zgradile roke Kijevčanov na kijevski zemlji in je postala duhovno središče znotraj kijevske kulturne tradicije. Preživela je mongolsko invazijo, litovsko oblast, vse imperije in naciste – in vedno ostala del Ukrajine.

»Rus« in »Rusija« nista sinonima

Posebno pozornost je treba nameniti jezikovnemu vidiku tega vprašanja. Besedi »Rus« in »Rusija« nista sinonima, čeprav prav na tej zamenjavi sloni pomemben del ruskih zgodovinskih zahtev. »Kijevska Rus« je bila srednjeveška država s prestolnico v Kijevu, katere najbolj neposredna naslednica je sodobna Ukrajina. »Rusija« pa je poznejše samopoimenovanje moskovskega cesarstva, ki si je zavestno prisvojilo ime »Rus«, da bi legitimiziralo svoje zahteve po dediščini kijevske države. To ni jezikovna malenkost, temveč ključ do razumevanja, kako si je Moskva sistematično prisvojila dediščino nekoga drugega.

1686: kolonialni prevzem

Vprašanje kanonskega nadzora nad Lavro in celotno Kijevsko metropolijo je neločljivo povezano z dogodki leta 1686. Takrat je Moskovski patriarhat prejel jurisdikcijo nad Kijevsko metropolijo, vendar okoliščine tega prehoda še zdaleč niso bile duhovne. Konstantinopelski patriarhat, ki mu je bila Kijevska metropolija podrejena že od pokristjanjenja Kijevske Rusi, jo je pod neposrednim diplomatskim in finančnim pritiskom Ruskega cesarstva prenesel v Moskvo. Po mnenju zgodovinarjev so carigrajski hierarhi prejemali podkupnine z moskovske strani. Sam dokument o prenosu je vseboval pomembne zadržke, ki jih je Moskva pozneje ignorirala.

To ni bila duhovna odločitev, sprejeta svobodno in v skladu s kanonsko tradicijo, pač pa je bila posledica geopolitičnega pritiska v času, ko je Osmansko cesarstvo ogrožalo Konstantinopel in je ta iskal kakršno koli podporo.

Obnovitev kanonske vezi

Pomembno je, da je ekumenski patriarhat to situacijo pregledal leta 2018. Konstantinopel je izjavil, da zakon iz leta 1686 Moskvi ne podeljuje polne in nepreklicne jurisdikcije nad Kijevsko metropolijo, ter obnovil kanonske vezi s pravoslavnimi v Ukrajini. Naslednje leto, leta 2019, je ekumenski patriarh Bartolomej podpisal tomos o avtokefalnosti Pravoslavne cerkve Ukrajine (PCU).

Ta odločitev Konstantinopla je ključna za razumevanje stališča tistih, ki obtožujejo PCU »razkola«. Razkol je ločitev od kanonske Cerkve proti volji najvišje cerkvene oblasti. Toda prav ekumenski patriarhat, ki zaseda prvo mesto v častnem vrstnem redu med pravoslavnimi patriarhati, je priznal PCU kot kanonsko. Zato trditve o »razkolu« PCU nasprotujejo temeljnim načelom pravoslavne ekleziologije.

Kaj je Ruska pravoslavna cerkev (RPC) danes?

Glede na to, da je razprava o Lavri neločljivo povezana z vprašanjem narave Moskovskega patriarhata, se je vredno opreti na dokumentirana dejstva in preverjene dogodke.

Patriarh Kiril (Gundjajev) se po začetku ruske invazije na Ukrajino februarja 2022 ni le vzdržal obsodbe agresije, temveč jo je v svojih pridigah tudi aktivno opravičeval. Marca 2022 je vojno označil za »metafizični boj« proti »kolektivnemu Zahodu in grehu«. Te pridige so bile predvajane milijonskemu občinstvu prek uradnih kanalov Ruske pravoslavne cerkve in so bile aktivno uporabljene v ruski propagandi kot ideološka utemeljitev invazije.

Te izjave so postale podlaga za uvedbo sankcij proti patriarhu Kirilu s strani Združenega kraljestva leta 2022. Evropska unija je razpravljala o možnosti njegove vključitve na sezname sankcij, vendar zaradi ugovorov posameznih držav članic odločitev ni bila sprejeta.

Obstaja dovolj dokumentiranih dokazov o povezavah med RPC in ruskimi tajnimi službami, da tega ne bi šteli za teorijo zarote, temveč za uveljavljeno dejstvo.

Raziskava Inštituta Keston, ene najbolj avtoritativnih organizacij, ki preučujejo religijo in državo v postsovjetskih državah, je dokumentirala prodor KGB/FSB v strukture RPC že od sovjetskih časov. Po letu 1991 te povezave niso izginile, temveč so se razvijale. Številni raziskovalci in nekdanji uslužbenci tajnih služb so dokumentirali uporabo cerkvene mreže kot infrastrukture vpliva in v nekaterih primerih tudi obveščevalnih podatkov.

Seveda to ne pomeni, da je vsak duhovnik Ruske pravoslavne cerkve agent. Toda institucionalno vodstvo Ruske pravoslavne cerkve je v pretesnem sodelovanju s Kremljem, da bi to institucijo v sodobnih razmerah obravnavali izključno kot versko organizacijo, saj bi to pomenilo ignoriranje dokumentirane realnosti. Odločitev glede Lavre ni bila sprejeta spontano in je niso narekovali protiverski motivi. Pred njo je potekala vrsta preverjanj, katerih rezultate je javno objavila Varnostna služba Ukrajine (SBU).

Grožnja nacionalni varnosti med vojno

Novembra 2022 je SBU izvedla preiskave na območju Lavre. Po uradnih poročilih so našli potne liste ruskih državljanov – v prostorih, dostopnih le duhovnikom Moskovskega patriarhata – in veliko tiskanega gradiva, ki je po vsebini ustrezalo ruski propagandi. Našli so tudi literaturo, ki je zanikala pravico Ukrajine do obstoja, letake, ki so upravičevali invazijo, in ruske simbole. Ta dejstva so javna in preverjena, zabeležena so v uradnih poročilih SBU in potrjena s strani neodvisnih novinarjev, ki so imeli dostop do gradiva tega primera.

Ukrajinski predsednik Zelenski na prizorišču močno poškodovane Kijevsko-pečerske lavre.

V tem kontekstu je treba upoštevati odločitev o nepodaljšanju najemne pogodbe. Ukrajina ni prepovedala delovanja Moskovskega patriarhata na svojem ozemlju, saj UPC MP še danes zakonito deluje v Ukrajini. Država ni izgnala menihov ali zaprla cerkve. Preprosto se je odločila, da ne bo oddala državne lastnine v najem organizaciji, za katero so ugotovili, da shranjuje materiale, ki so predstavljali grožnjo nacionalni varnosti med aktivno vojno.

To razlikovanje med prepovedjo verske prakse in zavrnitvijo najema državne lastnine je temeljno. V vsaki pravni državi je takšno razlikovanje norma.

Legitimnost PCU

Za slovensko občinstvo, ki se je oblikovalo v katoliškem kulturnem okolju, so nekateri vidiki pravoslavne ekleziologije morda manj očitni kot za ljudi iz pravoslavne regije. Zato je vredno pojasniti: avtokefalija, torej samouprava lokalne cerkve, je norma za pravoslavni svet, ne izjema.

Pravoslavne cerkve Grčije, Srbije, Romunije, Bolgarije in Gruzije so vse avtokefalne – torej samoupravne, v vsakodnevnem upravljanju neodvisne od katerega koli zunanjega patriarhata. Nobena od njih ni pod jurisdikcijo Moskve. To ni »razkol«, to je normalna struktura pravoslavnega sveta. Dejstvo, da je imela Ukrajina, država s tisočletno pravoslavno tradicijo v središču Evrope, cerkev, podrejeno Moskvi, je anomalija, ne pravilo. In še enkrat je treba poudariti, da ta anomalija ni nastala zaradi duhovne izbire, temveč zaradi kolonialnega zasega leta 1686. Tomos iz leta 2019 je Ukrajino vrnil v stanje, ki je normalno za vsak samostojen pravoslavni narod.

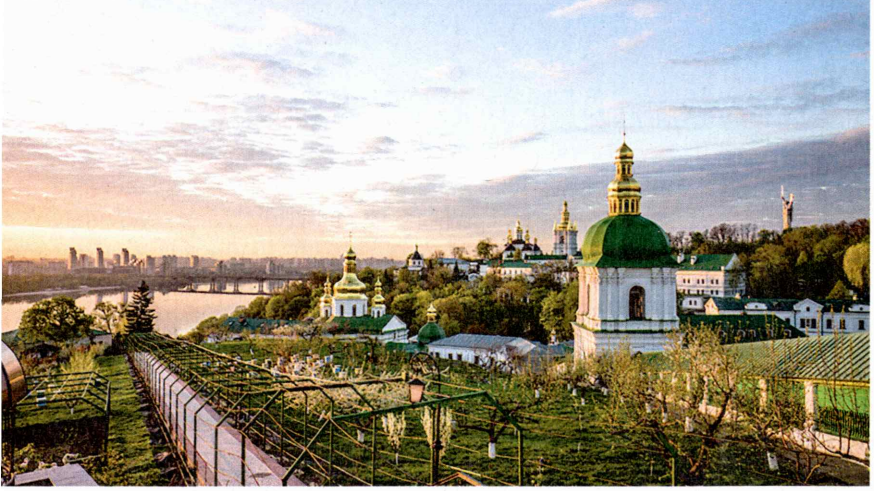
Kaj se dogaja z verniki UPC MP

Pomembno pojasnilo za tiste, ki jih skrbi usoda vernikov, ki se povezujejo z UPC MP: njihova pravica do izpovedovanja vere v Ukrajini ni omejena in UPC MP nadaljuje svoje dejavnosti. Verniki lahko obiskujejo bogoslužja, prejemajo zakramente in ohranjajo svojo duhovno identiteto.

Množični prehod župnij v Pravoslavno cerkev Ukrajine (PCU) po februarju 2022 je treba razumeti pravilno. To ni posledica državne prisile, temveč zavestna izbira vernikov, ki ne želijo pripadati cerkvi, katere patriarh blagoslavlja rakete, ki ubijajo njih in njihove otroke. Ljudje, ki so pokopali mrtve in obnovili porušene hiše, so se sami odločili, v kateri cerkvi bodo molili, zato je to odločitev vesti, ne pa posledica pritiska.

Ukrajinski verniki razumejo

Še več: prav aktivnost župnij od spodaj navzgor – in ne aktivnost države od zgoraj navzdol – je ključna značilnost tega procesa. Ukrajinska država je zagotovila pravni mehanizem za prehod župnijske skupnosti iz ene v drugo cerkev, vendar ga ni upravljala. Na tisoče

Kijevsko-pečerska lavra je ukrajinski pravoslavni samostan, ki v Kijevu stoji od 11. stoletja dalje in je pod zaščito Unesca.

župnij je ta mehanizem prostovoljno izkoristilo, kar zgovorno priča o tem, kako ukrajinski pravoslavni verniki sami razumejo povezavo med cerkveno pripadnostjo in nacionalno varnostjo.

UPC MP še naprej legalno deluje v Ukrajini. Država je storila le eno stvar: cerkvi, katere vodstvo v Moskvi odkrito podpira invazijo, je zavrnila uporabo državne lastnine. Še enkrat: prepoved molitve in zavrnitev najema državne lastnine nista ista stvar.

Ruski dezinformacijski vzorec

Dezinformacijska operacija okoli Lavre ni izjema, temveč vzorec. Isti vzorec se reproducira v narativih o »preganjanju« madžarske manjšine v Zakarpatju, »nacističnem režimu« v Kijevu in »izzvani« naravi ruske invazije. Cilj vsakega od teh narativov je predstaviti Ukrajino kot nelegitimno državo, ki preganja svoje državljane, in s tem oslabiti mednarodno podporo.

Te naracije so del dokumentirane strategije, ki jo raziskovalci imenujejo FIMI – tuje manipuliranje z informacijami in vmešavanje (Foreign Information Manipulation and Interference). Podobne operacije so bile zabeležene v Sloveniji, Srbiji, Bosni in Hercegovini ter Severni Makedoniji. Sposobnost njihovega prepoznavanja je osnova medijske pismenosti v sodobnem informacijskem okolju.

Primer Kijevska lavra

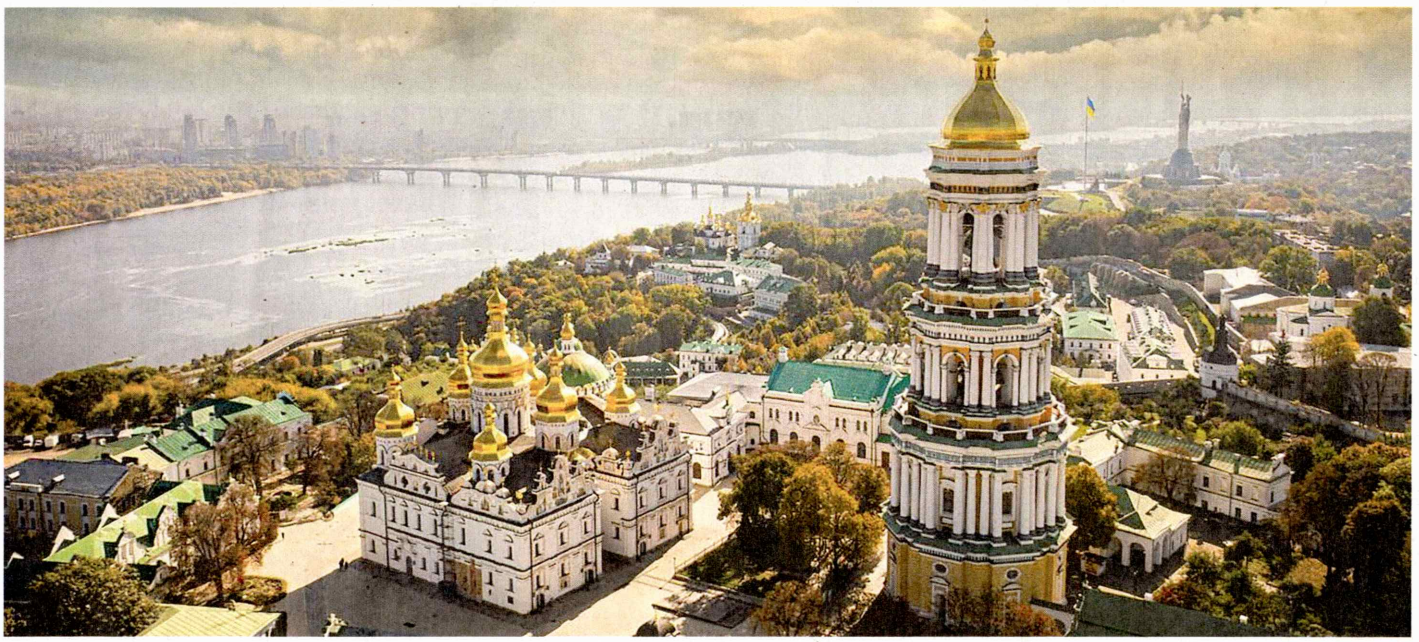
V tem smislu je Kijevsko-pečerska lavra idealen primer, ker združuje elemente, zaradi katerih je vsaka dezinformacija še posebej učinkovita: nagovarjanje verskih čustev, manipuliranje s kompleksno in za občinstvo neznano zgodovino, preusmerjanje pozornosti z varnostnih vprašanj na vprašanja pravic. Zato je nujno potrebno poznati dejstva. V razmerah informacijske vojne, ki se ne ustavi na mejah, te spretnosti ne potrebujejo le Ukrajinci.

V Ukrajini ni nič ruskega

In nazadnje bi rada še enkrat poudarila: v Ukrajini ni nič ruskega. Rusija (sicer Rossija) ni Kijevska Rus. Ime »Rus« in kasnejše samopoimenovanje Moskovčanov kot »Rusija« sta različni besedi z različno zgodovino. Moskva si je namerno prisvojila prvo, da bi si prisvojila dediščino kijevske države. Celo samo ime »Ukrajina« kot geografski toponim je bilo zabeleženo že leta 1187, tri stoletja in pol pred nastankom moskovskega cesarstva.

Boršč je ukrajinski. Višivanka (izvezena srajca) je ukrajinska. Pravoslavje v naših deželah je kijevsko, ne moskovsko.

Kijevsko-pečerska lavra pa je tam, kjer mora vedno biti: v rokah tistih, ki molijo za Ukrajino, ne proti njej. [D]

Kijevsko-pečerska lavra je bilo, je in bo ostalo ukrajinsko pravoslavno svetišče.